

Корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, за які встановлено кримінальну відповідальність

Стаття 1 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) під корупцією розуміє використання особами, зазначеними і перерахованими у відповідному нормативному акті, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вказаній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Законодавство оперує двома схожими термінологічно поняттями: «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією». При цьому визначає, що корупційним правопорушенням слід розуміти діяння, що містить ознаки корупції, вчинене вказаною в законі особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

З огляду на сучасний незавершений формат вітчизняного законодавства у сфері кримінальних проступків, про які йде мова в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, під корупційними правопорушеннями, за які передбачена кримінальна відповідальність, розуміються корупційні злочини.

Характерним моментом для вітчизняного кримінального законодавства є відсутній системний підхід до розуміння корупційних злочинів та відповідальності за них. Так, корупційні злочини не поміщені до однойменного розділу Кримінального кодексу України (далі – ККУ), що абсолютно виваженим і правильним кроком з огляду на традицію формування структури кримінального закону та поширення корупційних проявів майже на усі сфери життєдіяльності суспільства. Окрім цього, кримінальний закон не містить визначення поняття корупційного злочину і розкриває його зміст шляхом перерахування у ст. 45 усіх діянь, що можуть бути віднесені до корупційних. Так, примітка до ст. 45 ККУ під корупційними злочинами розуміє злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу.

Таким чином, коло корупційних злочинів вітчизняним законодавством умовно поділено на 2 групи. До першої групи належать наступні злочини:

- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 ККУ);
- викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 ККУ);
- викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 ККУ);
- викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 ККУ);
- викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи

заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 ККУ);

- порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 ККУ);

- викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 ККУ);

- викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 ККУ).

Це діяння, які у своєму «чистому» вигляді не становлять собою корупційних, а можуть бути віднесені до таких лише з огляду їх вчинення певними категоріями осіб, визначених на рівні ч. 3, 4 ст. 18 ККУ та примітки до ст. 364 ККУ.

Другу групу кримінально-караних діянь, що віднесені до корупційних становлять уже власне корупційні злочини, які винятково містять в собі протиправну корупційну складову:

- нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 ККУ);

- підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 ККУ);

- зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 ККУ);

- зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 ККУ);

- зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 ККУ);

- прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 ККУ);

- незаконне збагачення (ст. 368-2 ККУ);

- підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 ККУ);

- підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 ККУ);

- пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 ККУ);

- зловживання впливом (ст. 369-2 ККУ).

Відсутність єдиного узагальнюючого поняття «корупційного злочину», на мою думку, є все ж таки виправданим кроком, з огляду на неможливість адаптування та поширення певного тлумачення такого поняття на обмежене коло діянь. Неможливо розробити настільки узагальнену правову конструкцію, яка б відображала абсолютно усі прояви (ознаки) корупції. А тому застосування такого підходу до виокремлення діянь, які є корупційними, є абсолютно логічним. З іншого боку, якісне наповнення такого переліку все ж можна підставити під сумнів. Зокрема певні діяння, що входять до першої групи корупційних злочинів (діяння, передбачені ст.ст. 262, 308, 312, 313, 320, 410 ККУ) чинні міжнародні правові акти не відносять до корупційних.

Більшість корупційних злочинів передбачають в санкціях статей, як додаткове покарання, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною

діяльністю. У випадку відсутності такого виду покарання в санкції статті воно може бути призначено судом за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 55 ККУ). Деякі санкції статей за корупційні злочини передбачають можливість призначення одразу двох додаткових покарань – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та конфіскацію або штраф (ст. 364 ККУ, ст. 368-2 ККУ).

Уваги заслуговують передбачені Кримінальним Кодексом застереження, що унеможливають застосувати до особи, яка вчинила корупційний злочин, багатьох положень про звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, певних положень, що поліпшують становище особи при призначенні покарання. Зокрема, на осіб, що вчинили корупційний злочин, не поширюються, передбачені чинним ККУ гарантії, пов'язані зі звільненням від кримінальної відповідальності: положення ст. 45 ККУ - звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям; ст. 46 ККУ – у зв'язку з примиренням винного з потерпілим; ст. 47 ККУ – у зв'язку з передачею особи на поруки; ст. 48 ККУ – у зв'язку зі зміною обстановки. Разом з цим, відповідно до ч. 4 ст. 74 ККУ особу, яку засуджено за корупційний злочин, неможливо звільнити від відбування покарання за вироком суду, якщо така особа вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості та може бути визнано що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною. Так само, неможливим стало застосування до осіб, засуджених за корупційні злочини, звільнення від відбування покарання з випробуванням, про що свідчить застереження в ч. 1 ст. 74 ККУ. На підставі ч. 1 ст. 79 ККУ звільнення від відбування покарання з випробуванням не можна застосувати в тому числі і до вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, якщо вони вчинили корупційний злочин.

Певних змін для осіб, засуджених за корупційні злочини, зазнали положення про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. З урахуванням прямих застережень п. 1 ч. 3 ст. 81 ККУ, особу не може бути достроково звільнено після фактичного відбуття засудженим не менше як половини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, якщо особа вчинила корупційний злочин. Особа засуджена за корупційний злочин, має право клопотати про застосування до неї умовно-дострокового звільнення лише після фактичного відбуття не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин (п. 2 ч. 3 ст. 81 ККУ).

Відповідно до ч. 4 ст. 82 ККУ заміна невідбутої частини покарання більш м'яким особам, що відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі, може бути застосована після фактичного відбуття засудженим не менше половини строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості. Положення про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким особам при фактичному відбуванні не менше третини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості не застосовується до осіб, засуджених за корупційні злочини.

Змін зазнав також і порядок застосування амністії та помилування до осіб, засуджених за вчинення корупційних злочинів. Відповідно до ч. 4 ст. 86 ККУ особи,

визнані винними у вчиненні корупційних злочинів, вироки стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вироки стосовно яких набрали законної сили, - не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання. Зазначені особи можуть бути звільнені від відбування покарання після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 ККУ. Аналогічне положення ч. 4 ст. 87 ККУ: особи, засуджені за вчинення корупційних злочинів, можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 ККУ. При призначенні покарання до осіб, що вчинили корупційні злочини, неможливо застосувати положення ст. 69 ККУ про призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено санкцією статті Особливої частини Кримінального Кодексу за відповідний злочин, навіть за наявності всіх необхідних підстав, визначених ч. 1 ст. 69 ККУ.

Особливий порядок для осіб, засуджених за корупційні злочини, встановлений і для порядку зняття судимості. Так, відповідно до ч. 2 ст. 91 ККУ, зняття судимості до закінчення строків, зазначених у ст. 89 ККУ, не допускається у випадках за корупційні злочини. Окрім цього, вчинення корупційних злочинів може бути підставою застосування спеціальної конфіскації та заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.